

Радомир Ј. ПОПОВИЋ*

Историјски институт

Београд

**ЦИРКУЛАР ИСПРАВНИЧЕСТВА ШАБАЧКОГ
СРЕСКИМ КАПЕТАНИМА О ПРИКУПЉАЊУ ЂУРЂЕВСКОГ
ПОРЕЗА 1835. ГОДИНЕ****

Апстракт: Предочени документ показује како је у Србији спровођена наредба кнеза Милоша од 3/15. јула 1835. о прикупљању пореза за Ђурђевско полугође 1835. године. Уместо разних и бројних пореских давања којима је српски сељак био оптерећен према турским феудалцима и турској држави, те обавезе је од Хатишерифа 1833. преузела српска држава, а од половине 1835. пореска давања сведена су у јединствену годишњу пореску суму од шест талира. Увођење новог пореског система 1835. представљао је коначан раскид са остацима турског феудализма у Србији и у историографији се узима као крај Српске револуције.

Кључне речи: порески систем, Ђурђевски порез 1835, Србија, феудализам.

У Међуопштинском историјском архиву у Шапцу, фонд Суда окружија шабачког, налази се концепт писма које је Исправничество окружија шабачког упутило 10/22. јула 1835. године среским капетанима у Шабачком окружију у вези прикупљања Ђурђевског пореза за 1835. годину.¹ Наведени документ показује како је на терену спровођена наредба кнеза Милоша Н^о 2347 од 3/15. јула 1835. године којом је

---

* radomir.popovic@iib.ac.rs

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије *Европа и Срби (1804–1918): Подстицају и искушења европске Модерне* (Ев. бр. 177031).

¹ Међуопштински историјски архив у Шапцу (МИАШ), Суд окружја шабачког (СОШ), 2264/1835.

званично уведен нови порески систем у Кнежевини Србији. У историографији се сматра да је раскидање с феудалним наметима, којима је до тада био изложен српски сељак, представљало завршетак Српске револуције.² Наиме, једна од одлука Сретењске скупштине из фебруара 1835. године односила се на увођење обједињеног и умереног пореза, уместо бројних „дација” које је српски сељак до тада плаћао. Феудалне обавезе које су остале на снази до Ђурђевског полугођа 1835. године делиле су се у три групе: према спахијама (десетак од усева, спахијска главница, порез на казан, воденицу, жир, сено, свиње, вино, кошнице), према турској држави – од 1833. године те обавезе је преузела српска држава – (харач, султанска главница и чибук) и на крају обавезе према српској држави (лични порез, свештенички порез, димница, народни прирез...). На Сретењској скупштини одлучено је да се сва та финансијска и натурална давања сједине у јединствену пореску обавезу од укупно шест талира (шездесет гроша или два и по златна дуката), која би се плаћала по три талира, једном о Ђурђевдану, други пут о Митровдану и коју су плаћали мушкарци старији од двадесет година.³

Кнез Милош је у циркулару од 3/15. јула 1835. године окружним исправничествима у Србији прописао поступак прикупљања Ђурђевског пореза. Пошто је тај циркулар сачуван у концепту за сва исправничества, у прилогу овог рада доносимо препис те кнежеве наредбе Исправничеству окружија шабачког, јер је у њему наведен укупан број пореских глава у Окружију шабачком и сума у талирима коју је на име Ђурђевског пореза 1835. године Исправничество у Шапцу требало да преда државној каси.⁴ Број пореских глава за Ђурђевско полугође одређен је на основу пописа становништва и имовине у Србији који је спроведен у лето 1834. године. Извод из тих спискова за сваки срез послат је из Крагујевца окружном исправничеству, које их је прослеђивало сваком среском капетану понаособ, а капетани сеоским кметовима. Дакле, крајња инстанца у расподели пореза били су сеоски кметови који су према послатом списку били обавезни да прикупе порез,

---

² Р. Љушић, *Тумачења српске револуције у историографији 19. и 20. века*, Београд 1992, 105.

³ Исти, *Кнежевина Србија 1830–1839*, Београд 1986, 66–67.

⁴ Исто; Л. Цвијетић, *Попис становништва и имовине у Србији 1834. године*, Мешовита грађа (Miscellanea) 13 (1984) 9–118. Циркулар кнеза Милоша од 3/15. јула 1835. године налази се у Архиву Србије, фонд Кнежеве канцеларије (даље: КК), XXV–130. Некритички приређен препис циркуларног писма објавио је Б. Перуничкић, *Крушевац у једном веку 1815–1915*, Крушевац 1971, 177–179.

а при томе су сходно кнежевој наредби пореске обвезнике према имућности разврставали у три класе.⁵

Да је Ђуревски порез за 1835. годину неочекивано лако прикупљен у Окружију шабачком сведочи извештај Лазара Теодоровића, команданта Дринско-савске команде, од 10/22. септембра 1835. године у коме је обавестио Јеврема Обреновића, заступника кнеза Милоша, који је у то време боравио у Цариграду, да се „мирија ... по новој системи... врло лако покупила, како им је [порезницима] и самим зачудо, чему се нису надали”.⁶

Документ је писан предвуковском азбуком и има десет листова. Текст је транскрибован на савремену ортографију и прилагођен је важећем правопису писања великих и малих слова, одвојеног и састављеног писања речи. Мање познате речи и објашњења дата су у напоменама, док су наше интревенције у изворном тексту и разрешења скраћеница означени угластим заградама.

* * *

№ 611 Благородној г[осподи] капетанима Окружија шабачког

Његова светлост премилостиви господар и књаз наш бринући се даноноћно о срећи народној и истражујући средства и начина којима би народу прилику дао не само да се помогне и стечено имање своје мирно ужива, већ да и о мањем данку прође који је дужан Правитељству давати, одредио је, као што вам је познато, да се све струке дојакошњег данка у

---

⁵ „Систем убирања пореза прихваћен 1835. године представљао је компромисно решење; он није у потпуности усвојио принцип разрезавања пореза ни према пореским лицима ни према иметку. Колико ће се пореза сакупити у једном селу, зависило је од броја пореских лица, а не од имовног стања његових житеља. Сеоски кмет је морао сакупити прописану пореску квоту која се одређивала према броју пореских лица, а до ње је долазио режући порез према имовном стању сељака, при чему је често било неправди. Оваквим начином убирања пореза само је донекле растерећен најсиромашнији слој пореских обвезника, док богатији нису били задужени порезом пропорционално иметку” (Р. Љушић, *Кнежевина Србија*, 68–69).

⁶ Архив Србије, КК XXXVII–1179, микрофилм ролна бр. 102.

једно слију: да десетак и све остале дације⁷ престану, да и димнице⁸ више не буде коју је народ дојако архијерејима плаћао, а да место свега тога један данак буде, који да се, као и дојако, сваке године по двапут о Ђурђеви и о Митрову дне свагда по три талира, рачунајући с главе на главу, од народа купи и азни⁹ државној донесе.

У смотренију начина како ће се тај данак покупити, шиљемо вам по височајшем налогу Његове светлости, премилостивог господара и књаза нашега од З. т[екућег] м[есеца] Н° 2347¹⁰ овде приложени списак у којем је назначено колико села, кућа и порески глава у подручној вам капетанији има. По овом списку даћете свакоме селу понаособ написмено у коме назначите колико у селу кућа и порески глава има, и кажите народу да сами међу собом по кудрету¹¹ на три класе данак тако порежу како ће им једно на друго по три талира на главу доћи. Да при одређивању који у коју класу спада, правду и совјетност набљудавају¹² и да у смотренију томе имају призреније на величину милћа¹³ и мала¹⁴ свакога данак давајућега Србина и, према томе, да се и поделе на класе.

Колико ће која класа морати пореза дати то такођер свакоме селу кажите да само одреди, према величини суме коју му покупити и према броју глава и земље, коју му порезати ваља. Ако би се у разрезивању пореза каков инат или несогласије породило дужно ће бити село одма јавити вам узорок.

Под иситим Н° 611 издат је налог за овогодишњу Ђурђевицу порезу и кметовима шабачким.¹⁵

Списак кућа и порески глава у Шапцу вароши који је по налогу Његове светлости, премилостивога господара и књаза нашега, од З. т[екућег] м[есеца] Н° 2347 кметовима шабачким шаље да се по броју

⁷ Порез, данак, дажбина.

⁸ Димница или бир је дажбина која се плаћала свештеницима и епископима и узимала се од сваке куће.

⁹ Азна или хазна-каса, ризница, благајна.

¹⁰ Видети: Прилог 1.

¹¹ Имовина, имање.

¹² Испуњавају.

¹³ Милћ или миллак-имовина, земљишни посед.

¹⁴ Овде: покретна имовина, стока.

¹⁵ Списак пореских глава у вароши Шабац за митровско полугође 1835. године у: Виолета Нешковић, *Тештер пореских глава у вароши Шабац, порез митровскиј*, *Museum*, Годишњак Народног музеја у Шапцу 4 (2003) 245–272. Тада су у Шапцу уписане 493 куће и 421 пореска глава.

порески глава овогодишња Ђурђевска пореза рачунајући три талира с главе на главу покупи и Исправничеству овдашњему донесе и преда. Пореза примиће се у парама цесарским, а разрезати треба по кудрету. При томе препоручује се се да се у разрезивању пореза набљудава правда и совјетност.

[Дописано]: Варош Шабац има кућа 444, порески глава 425.

У Шапцу 10. јулија [1]835.

Исправник Стеван Магазиновић¹⁶

---

¹⁶ Стеван Магазиновић (Шабац, 1804 – Београд, 1874) основну школу учио је у Руми где му је породица избегла у време слома Првог српског устанка. Од 1823. је писар Магистрата у Шапцу. Дужност председника окружног суда (исправничества) у Шапцу обављао је од 1835. до 1841. године. Био је председник суда Рудничког окружија и члан Апелационог и Врховног суда. Председник владе и министар иностраних дела је од 1858. до 1859, када је пензионисан.

*Списак села кућа и порески глава Капетаније мачванске
у Окружију шабачком*

	Наименованије села	Число	
		Кућа	Порески глава
1.	Село Салаш Липолишки ¹⁷	37	35
2.	[Село] Слeпчeвић	75	75
3.	[Село] Бeлa Рeкa	51	56
4.	[Село] Липолист	131	160
5.	[Село] Чокeшинa	58	49
6.	[Село] Пeткoвицa	73	71
7.	[Село] Нoвo Сeлo	72	75
8.	[Село] Лeшницa	30	39
9.	[Село] Aдa Зacекa	11	7
10.	[Село] Пpњaвop	141	164
11.	[Село] Скpaђaни	39	36
12.	[Село] Змињaк	89	89
13.	[Село] Пeтлoвaчa	87	93
14.	[Село] Рибaри	98	119
15.	[Село] Сaлaш Цpнoбpaски	77	88
16.	[Село] Клeњe	160	189
17.	[Село] Бaдoвинци	264	293
18.	[Село] Сoвљaк	41	49
19.	[Село] Глoгoвaц	76	82
20.	[Село] Бaнoвo Пoљe	80	85
21.	[Село] Цpнa Бaрa	163	180
22.	[Село] Бoгaтић	214	253
23.	[Село] Дyбљe	148	185
24.	[Село] Бeлoтић	78	86
25.	[Село] Мeткoвић	61	75
26.	[Село] Митрoвицa	37	27
27.	[Село] Зacaвицa	104	100
28.	[Село] Рaвњe	84	72
29.	[Село] Нoђaј	104	100
30.	[Село] Рaдeнкoвић	42	40
31.	[Село] Сaлaш Нoђaјски	78	89
32.	[Село] Глyшци	151	183
33.	[Село] Шeвaрицe	85	91
34.	[Село] Узвeћe	74	74
35.	[Село] Дpeнoвaц	123	116
36.	[Село] Пpичинoвић	81	91
37.	[Село] Тaбaнoвић	74	77
38.	[Село] Штитaр	76	69
39.	[Село] Мaјyр	68	58
	Сyмa:	3.515	3.820 ¹⁸
	Вaрoш Шaбaц	[сyмa]	444
		Свeгa:	3.959
			4.245

¹⁷ Данас Дуваниште.

¹⁸ У објављеном сумарном попису из 1834. године у Капетанији мачванској било је 3.502 куће и 3.825 пореских глава (Л. Цвијетић, *нав. дело*, 107).

Списак села кућа и порески глава Капетаније поцерске
у Окружију шабачком

	Наименованије села	Число	
		Кућа	Порески глава
1.	Село Криваја	65	77
2.	[Село] Букор	67	77
3.	[Село] Румска	62	73
4.	[Село] Метлић	92	106
5.	[Село] Накучани	58	69
6.	[Село] Грушић	52	55
7.	[Село] Двориште	33	36
8.	[Село] Десић	32	38
9.	[Село] Вољујац	26	24
10.	[Село] Бојић	38	40
11.	[Село] Радовашница	25	22
12.	[Село] Суљковић	59	60
13.	[Село] Метковић	52	57
14.	[Село] Богосавац	62	54
15.	[Село] Маови	45	43
16.	[Село] Мусалини ¹⁹	25	26
17.	[Село] Добрић	92	100
18.	[Село] Синошевић	60	69
19.	[Село] Заблаће	47	53
20.	[Село] Варна	89	107
21.	[Село] Врањска	78	86
	Сума:	1.159	1.272 ²⁰

¹⁹ Јевремовац.

²⁰ У попису из 1834. године у Капетанији поцерској уписано је 1.150 кућа и 1.273 пореске главе (Л. Цвијетић, *нав. дело*, 106).

*Списак села кућа и порески глава Капетаније посавске
у Окружију шабачком*

	Наименованије села	Число	
		Кућа	Порески глава
1.	Село Бељин	46	60
2.	[Село] Дебрц	28	32
3.	[Село] Месарци	33	37
4.	[Село] Ново Село	13	11
5.	[Село] Звезд	29	30
6.	[Село] Прово	87	90
7.	[Село] Суво Село	32	36
8.	[Село] Јазовник	50	67
9.	[Село] Крнић	49	58
10.	[Село] Власаница	37	38
11.	[Село] Јаловик	125	142
12.	[Село] Трбушац	25	28
13.	[Село] Орашац	24	28
14.	[Село] Миокус	26	24
15.	[Село] Предворица	21	18
16.	[Село] Драгојевац	40	42
17.	[Село] Мрђеновац	39	58
18.	[Село] Мишар	42	45
19.	[Село] Јеленча	19	16
20.	[Село] Короман	24	22
21.	[Село] Жабар	40	45
22.	[Село] Врањска	46	42
23.	[Село] Оцино село ²¹	33	29
24.	[Село] Церовац	32	36
25.	[Село] Вучевица	7	9
26.	[Село] Кујавица	29	34
27.	[Село] Ботуњици ²²	13	12
28.	[Село] Скупљен	58	65
29.	[Село] Бобовик	20	22
30.	[Село] Меовине	31	31
31.	[Село] Риђаке	27	23
32.	[Село] Ладимирци ²³	33	41
33.	[Село] Лојанице	41	46
34.	[Село] Вукушић	43	58
35.	[Село] Крнуле	85	98
	Сума:	1.327	1.473 ²⁴

²¹ Поцерски Причиновић.

²² Угашено и расељено село које не постоји већ средином 19. века (*Речник географско-статистични Србије*, саставио Ј. Гавриловић, Београд 1994²).

²³ Владимирци.

²⁴ У објављеном сумарном попису из 1834. године 1.319 кућа и 1.473 пореске главе (Л. Цвијетић, *нав. дело*, 107).

Списак села кућа и порески глава Капетаније тамнавске
у Окружију шабачком

	Наименованије села	Число	
		Кућа	Порески глава
1.	Село Велики Бошњак	82	93
2.	[Село] Брдарица	39	41
3.	[Село] Мали Бошњак	24	27
4.	[Село] Љутице	54	67
5.	[Село] Суботица	42	56
6.	[Село] Бресница	18	23
7.	[Село] Коцељева	63	75
8.	[Село] Свилеова	122	135
9.	[Село] Каменица	50	63
10.	[Село] Козарице	17	18
11.	[Село] Голочело	60	57
12.	[Село] Галовић	24	22
13.	[Село] Црниљево	85	87
14.	[Село] Градојевић	26	34
15.	[Село] Ћуковине	29	27
16.	[Село] Каона	28	32
17.	[Село] Мровска	39	37
18.	[Село] Белотић	43	51
19.	[Село] Пејиновић	22	27
20.	[Село] Муратовац ²⁵	46	50
	Сума:	913	1.022 ²⁶

Прилог 1.

Кнез Милош-Исправничеству Окружија шабачког 3/15. јула 1835. године²⁷

Исправничеству Окружија шабачког!

Бринући су даноноћно о срећи народној и истражујући средства којим би народу прилику дали не само да се помогне и стечено имање своје мирно ужива, већ да и с мањим данком прође, који је дужан Правитељству давати, одредили смо, као што је познато да се све струке дојакошњег

²⁵ Данас Матијевац.

²⁶ У попису из 1834. године 914 кућа и 1.022 пореске главе (Л. Цвијетић, *нав. дело*, 108).

²⁷ МИАШ, СОШ, 610.

данка у једно слију; да десетак и остале све дације престану, које су спаије досад примали, да и димнице више не буде коју је народ дојако архијерејима плаћао, а да место свега тога један данак буде, који да се, као и дојако сваке године по двапут о Турђеву и о Митрову дне свагда по три талира рачунајући, с главе на главу, од народа купи и азни државној доноси.

У смотренију начина како ће се тај данак купити, одређујемо да се списци о броју, и именима у свакоме срезу надлежног окружија налазећи се села, о броју у свакоме селу налазећи се кућа и порески глава овде саставе, и свакоме Исправничеству по онолико по колико у коме окружију срезова има, с том препоруком пошљу да и[x] старешинама (капетанима) надлежни срезова на тај конач вруче да они за свако село по томе списку особиту пусулу²⁸ содржавајући број порески глава и суму новца саставе, свакоме селу предаду и народу кажу да сами међу собом по кудрету на три класе данак тако порежу, како ће им, једно на друго, по три талира на главу доћи; да при одређивању који у коју класу спада правду и совјестност набљудавају и да у смотренију томе имају призреније на величину милћа и мала свакога данак давајућега Србина и према томе да се и поделе на класе.

Колико ће која класа морати пореза дати то је, такође, свакоме селу остављено да само одреди према величини суме коју му, покупити, према броју глава и земље коју му порезати, ваља. У догађају ината или несогласија у томе, да се одне к старешини среском (капетану) који ће што право буде пресудити и по томе село данак покупити.

Тим начином покупљени данак предаваће свагда главни сеоски кмет капетану надлежнога среза, а овај пошто од свију села покупи, Исправничеству, а Исправничество државној асни у руке хазначеја²⁹ и узимаће један од другог квиту³⁰, не само о суми новца, већ и о струци пара, какве је ко коме предо, сирјеч,³¹ дал у дукатима, талирима или другим и у каквим новцима.

Кад гођ Исправничество азни данак узашље свагда ће два равногласна списка о струци, о броју пара азни послани саста[в]љати, од који ће један азни уз паре слати, а други писму прилагати, којим ће свагда о истинитом пошиљању пара у азну, Државни совјет извештавати.

Соопштавајући ову наредбу, не пропуштамо четири списка Исправничеству послати да и[x] надлежним среским старешинама преда, и препоручи им да по преднаведеном правилу пусуле селима раздаду,

---

²⁸ Цедуља.

²⁹ Благајник.

³⁰ Потврда.

³¹ То јест.

овогодишњи Ђурђевски порез, рачунајући по три талира на главу, у цесарским парама покупе, и Исправничеству донесу, које ће све скупа Казначејству у Крагујевац донети.

По приложеним списцима износи сва сума пара на 8.012 глава 24.036 талира, које би Окружије шабачко Азни државној донети морало. Ваља, дакле, настојавати да се та сума исправно донесе.

Ми, као што је општепознато, у име бога у Цариград полазимо, а сав тај посао налажемо нашем Државному совјету коме ће се исправничества у одсуству нашем свагда и односити кад гођ би имало што питати, или јављати и од њега настављеније³² примати.

Најпосле и то препоручити не пропуштамо да се Народу полза³³ добро протолкује³⁴, која му се укидањем десетка и свију остали спаијски прихода чини, како ће се малим овим, због укидања спаијски прихода нужно учињеним, повишенијем данка бити задовољан.³⁵ Но, ако би се при свем томе испуњењу ове наше наредбе какви препјаствија³⁶ догодило, то нека се надлежне среске старешине претпостављенима им војеним командантима односу који су одређени да свакога у ред доведу који би се год нашим уредбама противио.

№ 2347 3. јулија 1835.

у Крагујевцу

Милош Обреновић, Књаз српски
по заповести књажеској Паун Јанковић секретар књажески³⁷

³² Упуство.

³³ Корист.

³⁴ Протумачи.

³⁵ Повећање пореза о којем пише кнез Милош, због укидања обавеза према спахијама, износило је 0,9 гроша. О томе: Р. Љушић, *Кнежевина Србија*, 72, напомена 43.

³⁶ Препрека, сметња.

³⁷ Паун Јанковић Баћа (Михајловац код Смедерева, 1808 – Смедрево, 1865). Школовао се у Србији и Русији. Писар Кнежеве канцеларије постао је 1830, а директор те канцеларије је од 1839. Као присталица уставобранитеља напустио је Србију у јесен 1840. Министар правде и просвете је од 1842. до 1847. и министар финансија 1848–1857. Учествовао је у Тенкиној завери 1857. Последње године живота провео је као пензионер у Смедереву.

Radomir J. POPOVIĆ

**NOTICE FROM THE DISTRICT COURT OF SABAC TO THE
DISTRICT CHIEFS CONCERNING COLLECTION OF THE
“ĐURĐEVSKI POREZ” (SPRING TAX) IN 1835.**

In the inter-municipal historical archive in Sabac, fund of the Sabac District Court, there is the concept of the letter which the ‘Ispravnačenstvo’ (district court) of the Sabac district sent on 10/22 July 1835 to the administrative district chiefs in the Sabac district referring to collecting the Đurđevski tax (spring tax) for 1835. This document shows how the order of Prince Milos N° 2347 of 3/15th July 1835 was conducted in the field by which a new tax system was introduced in the Principality of Serbia. In the historiography this event is considered the completion of Serbian revolution. The order of Prince Milos from 3/15 July 1835 was the enforcement of the decision of the Sretenje Assembly in February 1835, by which the introduction of a unified and moderate tax was required and the procedure for collecting the spring tax prescribed. Number of taxpayers for the half-year of 1835 was determined on the basis of population and housing census in Serbia, which was conducted in the summer of 1834. Statement from the lists for each district was sent from Kragujevac to the district court in Sabac; the court forwarded them to each individual district chief and the chiefs to village judges. The number of houses and taxpayers in the Sabac district for the half-year of 1835 somewhat differed from the number of houses in the summary statement of the census of 1834.

Keywords: tax system, “đurđevski porez “(spring tax), 1835, Serbia, feudalism.

Чланак примљен: 30. 04. 2014.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 15. 08. 2014.